

La sèrie *El ojo y la palabra*

Román Gubern

L'any 1999, a punt de celebrar el centenari del naixement de Luis Buñuel, vaig publicar a l'editorial Anagrama el llibre *Proyector de luna. La generación del 27 y el cine*, en què descrivia detalladament l'ídil·li que visqueren els escriptors i els artistes d'aquella generació amb el cinema, que varen percebre com una trobada entre la màquina i la poesia, com art que es dirigia a més a les masses, i que era el nou protagonista de l'escena social. Vaig prendre el títol d'una metàfora que César M. Arconada va incloure en el seu llibre *Vida de Greta Garbo* i que em semblava bastant representativa d'aquell estat d'esperit generacional. Arran de la publicació del llibre, Javier Martín Domínguez, director aleshores dels canals temàtics de Televisió Espanyola (i autor d'una adaptació a la pantalla de *Viaje a la luna*, de Federico García Lorca) em va suggerir l'oportunitat de realitzar una sèrie televisiva inspirada en el tema del meu llibre, encara que modificant-ne òbviament l'estructura, atès que el format audiovisual és molt divers del literari i té les seves pròpies lleis. El destí de tal sèrie seria emetre-la pel canal "Grandes Documentales de TVE", canal codificat i de pagament que aleshores estava en la seva fase d'enlairament i l'audiència del qual era bastant limitada. Vaig decidir posar com a títol a la sèrie *El ojo y la palabra*, per al·ludir a l'encontre entre el cinema i la literatura.

A les converses inicials es preveïeren sis capítols i, signats els dos contractes (un com a guionista i un altre com a director de la sèrie), vaig entregar els sis guions objecte de l'encàrrec. Finalment se'n varen elaborar només quatre capítols, i varen quedar sense realitzar el monogràfic sobre Luis Buñuel, titulat *El ojo surrealista*, i un altre de miscel·lani, titulat *Los ale-daños de la vanguardia*, que s'ocupava d'altres figures d'aquella generació i d'algunes influències dels moviments d'avantguarda en el cinema comercial de l'època, com ocorregué amb alguns fragments de l'obra de Benito Perojo.

Les raons que varen impedir culminar el projecte inicial varen ser dues. Per una part, el director de producció de la sèrie, que pareix que mai no la va veure amb bons ulls, va comprar —al·legant raons econòmiques— els drets de reproducció de material aliè (de les productores Pathé, Gaumont, UFA, Paramount) solament per dos anys. Hem de tenir en compte que la sèrie, pel seu caràcter de testimoni històric, havia de fer ús abundant de material cinematogràfic retrospectiu i aquest límit imposava una dràstica caducitat a l'emissió de la sèrie, acotant el seu període d'explotació comercial. És cert que els drets de reproducció són a vegades molt elevats i, per exemple, en el capítol segon —dedicat a Ramón Gómez de la Serna— vàrem haver de renunciar a reproduir una escena de la *La rosa púrpura del Cairo*, de Woody Allen, substituint-la per una sèrie de fotos fixes. A causa d'aquest condicionament le-

gal, en l'actualitat aquesta sèrie ja no pot explotar-se comercialment i solament pot exhibir-se sense fins lucratius. En aquest sentit, l'Instituto Cervantes disposa d'una còpia de la sèrie per a les seves programacions culturals gratuïtes a països estrangers.

La segona raó que va truncar el final de la sèrie, tal com s'havia previst inicialment, va ser el fet que, l'any 2000, Televisió Espanyola va produir el llargmetratge *A propósito de Buñuel*, de Javier Rioyo i José María Linares, per commemorar el centenari del cineasta de Calanda, per la qual cosa es va jutjar redundant el capítol cinquè de la meua sèrie, dedicat al mateix personatge, malgrat que la seva estructura, el seu enfocament i la seva aportació de dades eren molt diferents.

A pesar d'aquesta mutilació del projecte original, la sèrie va aconseguir reunir materials molt originals i testimonis impagables de personatges —alguns de protagonistes de l'època evocada— tan rellevants com Francisco Ayala, Pepín Bello, Ian Gibson, Eduardo Haro Tecglen (ja desaparegut), Óscar Tusquets, Carolyn Richmond, Agustín Sánchez Vidal, José-Carlos Mainer, Antoni Pixot, Juan Manuel Bonet, Antonina Rodrigo, Jaime Brihuega, Paul Hammond i José Corredor Matheos, entre d'altres.

El canal "Grandes Documentales de TVE" va rebre un prestigiós premi internacional (Premio Hot Bird 2003), en la motivació del qual s'explicitava el mèrit de la sèrie *El ojo y la palabra* emesa el 2001-2002. ■

Román Gubern.

